

Emmy Abdul Alim. *Global Leaders in Islamic Finance: Industry Milestones and Reflections.*
Singapore: John Wiley & Sons, 2014. XXVIII+323 s.
ISBN: 978-1-118-46524-0

MÜCAHİT ÖZDEMİR

Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
mucahitozdemir@sakarya.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-4455-5943>

İslam iktisadi ve finansına yönelik teorik ve pratik uygulamalar son elli yılda yaygınlık kazanmıştır. İlk İslami bankaların kurulduğu 1960'lı yıllardan bugüne İslami sigortacılık (*tekāful*), *şukūk* gibi farklı yapılar teşekkül etmiş ve günümüzde sektör iki trilyon doları aşan bir büyüklüğe ulaşmıştır.¹ İslami finansın yaygınlaşmasında, isimleri bilinen veya bilinmeyen öncü birçok kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin tecrübeleri ve günümüzdeki İslami finansın durumuna ilişkin değerlendirmeleri hem sektörün geçtiği merhaleleri anlamak hem de bugünkü konumunu değerlendirmek adına önemli bilgiler ve bakış açıları sunmaktadır. Bu eser değerlendirmesinde, İslami finansın öncü isimleri ile yapılan görüşmelerden derlenmiş *Global Leaders in Islamic Finance: Industry Milestones and Reflections* adlı kitap incelenerek eserin ele aldığı konular ve alana olan katkısından bahsedilmektedir.

Emmy Abdul Alim tarafından hazırlanan kitap, İslami finansın dünya genelindeki başlangıcı ile gelişimini, buna farklı alanlarda katkı sunmuş birinci ağızlardan aktarması açısından önem taşımaktadır. Singapurlu yazar, İslami finansa yönelik yayınlar ile araştırmalar yapan çeşitli uluslararası kuruluşlarda çalışmış ve İslami finans sektörünü yakından değerlendirme fırsatı bulmuştur. İslami finans ile ilgili haber içerikleri hazırlamış, muhabirlik, yazarlık ve editörlük yapmıştır. National University of Singapore'da İngiliz ve Avrupa Çalışmaları (English and European Studies) ile SOAS Uni-

¹ IFSB, "Islamic Financial Services Industry Stability Report 2020," <https://www.ifsb.org/> (15.02.2021).

versity of London'da Arapça ve İslam Çalışmaları (Arabic and Islamic Studies) bölümlerinden lisans dereceleri almıştır. Yazar, University of Aberdeen'deki Finans programında yüksek lisans yapmıştır. Halihazırda İslami finans, İslami finansal teknoloji gibi İslam iktisadının farklı alanlarına yönelik içerikler, raporlar hazırlayan Salaam Gateway² platformunda Yönetici Editör olarak görev yapmaktadır.

Kitap "Giriş Bölümü" hariç toplam on bir bölümden oluşmaktadır. On bölümünde, müstakil olarak İslam iktisadı ve finansının gelişmesinde önderlik eden kişiler hakkında bilgiler ile söz konusu isimlerin bu alandaki tecrübeleri aktarılmaktadır. Diğer taraftan bu isimlerin İslami finans kuruluşlarının şu anki durumlarına yönelik eleştirileri de sunulmaktadır. Son bölümde ise yazar, önceki on bölümde vurgulanan İslami finans sektörüyle ilgili temel meseleleri ve endişeleri bir araya getirmekte ve sektör hakkında genel bir değerlendirme yapmaktadır.

Yazar, kitaba konu olan isimleri, İslami finansa küresel bir etkide bulunarak sektörde çığır açmış, halen hayatta olan öncü kişilerden seçtiğini belirtmiştir (s.xxiv). Bu on öncü isim yaptıkları katkılar açısından farklı alanlardan seçilmiş ve geniş bir çerçeveden İslami finansın ele alınması amaçlanmıştır. Bu kapsamda kitapta bahsedilen isimler ve onların İslam iktisadı ve finansı ile ilişkili oldukları alanlar şu şekildedir:

(1) İslam İktisadı: İslam iktisadının teorik temellerinin oluşturulmasında önemli katkılarda bulunan Pakistanlı Khurshid Ahmad³ (Bölüm 1) ile uzun yıllar International Monetary Fund (IMF)'da görev yapmış ve buradaki İslam iktisadı ve finansı ile ilgili çalışmaları başlatmış olan İranlı Abbas Mirakhor (Bölüm 6).

(2) İslami Bankacılık: 1975 yılında kurulan ve dünyadaki ilk ticari İslami banka olan Dubai Islamic Bank'ın kurucusu Saeed Bin Ahmed Al Lootah (Bölüm 2), dünyanın birçok ülkesinde İslami bankaların kurulmasını öncülük eden Prens Mohamed Al Faisal Al Saud (Bölüm 3) ile Türkiye'deki Albaraka Türk Katılım Bankası'nın da ana ortağı olan en büyük İslami bankacılık gruplarından birinin (Albaraka Banking Group) sahibi Saleh Abdullah Kamel (Bölüm 4).

(3) Politika Belirleme: İslami finansın en yaygın olduğu ve özellikle küresel İslami sermaye piyasalarından büyük pay alan ülkelerin başında gelen Malezya'da, İslami finansın gelişmesi için uygun ortamın sağlan-

² <https://www.salaamgateway.com> (15.02.2021).

³ Prof. Dr. Khurshid Ahmad'ın İslam medeniyeti ve iktisadı ile ilgili Türkçe'ye çevrilmiş çeşitli eserleri bulunmaktadır.

masında önder olan ve uzun yıllar başbakanlık yapmış Mahathir Mohamad (Bölüm 5).

(4) Uluslararası Standart Belirleme: İslami finanstaki farklı uygulamaları standartlaştırmak amacıyla kurulan Bahreyn'deki Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions [AAOIFI/İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu] ile Malezya'daki Islamic Financial Services Board'un [IFSB/İslami Finansal Hizmetler Kurulu] kuruluşunda ve gelişiminde büyük emekleri olan Rifaat Ahmed Abdel Karim (Bölüm 7).

(5) Şer'i Danışma Kurulu: Dünyanın farklı bölgelerindeki İslami bankaların danışma kurullarında bulunan Şeyh Nizam Yaquby (Bölüm 8).

(6) Hukuki Çerçeve: İslami finans ürünlerinin, özellikle uluslararası sermaye piyasalarında işlem görmesinde ve bunun hem şeriata hem de ilgili devletlerin/piyasaların hukuki yapılarına uygun şekilde gerçekleşmesinde aktif bir rol oynamış hukukçu Michael J.T. McMillen (Bölüm 9).

(7) İslami Sermaye Piyasası: İslam'a uygun hisse senetlerini içeren endekslerin ilki olan Dow Jones Islamic Index'in 1999 yılında kurulmasında ve yönetilmesinde öncü rolü oynamış Rushdi Siddiqui (Bölüm 10).

Yazar, Khurshid Ahmad ve Michael J.T. McMillen haricindekilerle yüz yüze, ikisi ile de zaman uyuşmazlığı nedeniyle çevrimiçi olarak mülakat gerçekleştirmiştir. Kitaba konu edilen öncü isimlerden bazıları bu alanın en önde gelenleri hatta kurucuları arasında bulunan isimlerdir. Bu kişilerden Saeed Bin Ahmed Al Lootah (1923-2020), Prens Mohamed Al Faisal Al Saud (1937-2017) ve Saleh Abdullah Kamel (1941-2020) kitabın yayımlanmasından sonra vefat etmiştir. İleri yaşlarda olan Khurshid Ahmad (1932-) ve Mahathir Mohamad (1925-) ise hayattadır. Kitapta yer alan diğer isimler kendi alanlarında öncü olmakla birlikte görece daha genç bir jenerasyonu temsil etmektedirler. Kitapta yer verilen tek gayrimüslim kişinin ise Michael J.T. McMillen olduğunu belirtmek gerekir.

İsimler değerlendirildiğinde, kitabın amacı açısından makul bir seçim yapıldığı söylenebilir. Aynı zamanda yukarıda bahsedilen isimlerden üçünün yakın bir zamanda vefat etmesi bu kişilerin tecrübelerinin yeni nesillere aktarılması açısından büyük bir katkı sunmuştur. Örneğin kitabın, Saleh Abdullah Kamel'i İslami banka kurmaya sevk eden, annesiyle yaşadığı banka kredisi almanın haramlığına ilişkin diyalogu yazılı bir hale getirmesi önem taşımaktadır (s.82). Benzer şekilde Saeed Bin Ahmed Al Lootah da Dubai Islamic Bank'ın kuruluşunda yaşadığı anıları detaylı ve samimi bir

şekilde ifade etmiş ve bunlar kitapta sunulmuştur (ss.28-30). Bu anekdotlar İslami bankaların hangi saiklerle ve nasıl bir ortamda kurulduklarını göstermesi açısından değerli ipuçları sağlamaktadır. Şüphesiz bu mesajlar kitabın özgünlüğünü gösteren hususlar ve literatüre yaptığı en önemli katkılar arasındadır.

Her bölümde, yazar tarafından gerçekleştirilen mülakatlardaki bazı önemli ve ilgili görülen yerlerin doğrudan o öncü ismin ifadeleri ile tırnak işaretiyle aktarılmasının yanında bahsedilen konu hakkında gerekli ön bilgiler de sunulmaktadır. Kitapta mülakatlardan elde edilen bilgiler yazar tarafından ham olarak değil; çoğunlukla harmanlanarak verilmiştir. Bu anlamda yazarın bahsedilen ilgili konular hakkında ciddi hazırlık yaptığı ve okuyucuya bunların arka planını öncü ismin ifadeleriyle birlikte sunduğu görülmektedir. Örneğin; İslam fıkhi alanında tanınmış bir alim olan ve birçok İslami bankanın Şer'i Danışma Kurulu'nda (*Shariah Advisory Board*)⁴ bulunan Şeyh Nizam Yaquby'den bahsedilen bölümde, fıkıh alimlerine yöneltilen aynı anda birçok İslami finans kuruluşunun danışma kurulunda bulunmaları eleştirisi hakkında literatürdeki önemli bir raporu⁵ hazırlayan kişiden aktarımlar yapılmıştır (ss.199-200). Bu bilgiler öncü ismin açıklamalarının daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Kitapta akademik bir üslup yerine daha çok hikayeleştirici bir yöntem izlenmiştir. Geniş bir kitleye hitap etme amacı ile birlikte yazarın editör kimliğinin de bu tercihte etkili olduğu düşünülebilir. Diğer taraftan bazı bölümlerde İslami finans ya da İslam iktisadının bağlamından kopulduğu görülmektedir. Prens Mohamed Al Faisal Al Saud'un 1970'li yılların sonundaki Suudi Arabistan'a içme suyu sağlamak amacıyla Antarktika'dan buzul parçalarını taşıma girişiminin anlatıldığı kısım buna örnek olarak gösterilebilir. Bu durum bazı isimlerde daha dikkat çekici olmakla birlikte kitabın genel başarısı düşünüldüğünde tolere edilebilir seviyededir.

Kitapta tabii olarak bazı sınırlılıklar söz konusudur. İslami finansa katkı sağlayan bütün isimlere yer verilememiştir. Yazar, İslami finansla ilgisi olan herkesin, kendi bakış açılarına göre farklı isimlerin öncü olarak kitapta bu-

⁴ Türkiye'deki katılım bankalarında da "Danışma Kurulu" adı altında aynı görevi icra eden yapılar mevcuttur. Diğer yandan 2018 yılında Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) bünyesinde katılım bankacılığı sektörüne yönelik meslek ilke ve standartlarını belirlemek amacıyla merkezi Danışma Kurulu tesis edilmiştir. TKBB Danışma Kurulu hakkında bkz. <https://tkbbdanismakurulu.org.tr/> (15.02.2021).

⁵ 2010 yılında yayımlanan "The Small World of Islamic Finance" isimli rapora şu linkten erişilebilmektedir: <https://funds-at.work/wp-content/uploads/2018/02/Sharia-Network-by-Funds-at-Work-AG.pdf> (15.02.2021).

lunması gerektiğini düşünebileceğini ancak herkesi memnun etmenin imkansız olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında yazar, ilerleyen dönemde yapılacak çalışmalara bu kişilerin de eklenebileceğini vurgulamaktadır (s.xxiv). Her ne kadar yazar, bu eleştiriyi öngörüp bir açıklamada bulunmuş olsa da bu hususta birkaç noktaya temas etmemiz gerekmektedir. İslami finans sektörünün kitapta yer almayan alanlarını temsil edecek birkaç kişi daha eklenebilseydi çok daha kapsayıcı bir eserin ortaya çıkma imkanı olabilirdi. Örneğin; sektörel olarak bakıldığında İslami sigortacılıkla ilgili bir isim eserde bulunmamaktadır. Diğer taraftan Şeyh Nizam Yaquby'nin yanında İslami bankaların danışma kurullarında uzun yıllardır bulunan fıkıh alimleri kitapta yer verilen isimler arasına eklenebilirdi. Bu ismin AAOI-FI'nin Şeriat Kurulu'nun başkanı Muhammed Taki Osmani olması, hem AA-OIFI'deki tecrübeleri hem de piyasadaki birçok *şukûk*un şer'i uyumlu olmadığı yönündeki 2007 yılında verdiği fetvası hakkında ilk ağızdan detaylı bilgiler sağlayabilirdi. Bu fetva İslami finans açısından o kadar önemli bir olaydır ki kitapta Michael J.T. McMillen'a ayrılan bölümde ona özel atıf yapılmıştır (ss.228-229). Bu doğrultuda, ilerleyen zamanlarda yapılacak benzer çalışmalar, bu isimleri ve kitabın kapsamadığı İslami sigortacılık, İslami sosyal finans kurumlarını da içerecek öncülerini konu edinebilir.

Kitaptaki çoğu bölümde anlaşılır bir dil tercih edilmiş ve bilgiler alan dışındaki kişilerin de rahatlıkla okuyabileceği bir şekilde sunulmuştur. Bu anlamda Türkiye'de İslami finans alanına ilgi duyan akademisyenlerden katılım bankası çalışanlarına kadar birçok kesimden kişinin kitaptan istifade edebileceğini söyleyebiliriz.⁶ Diğer yandan kaynakların kullanımı, tablo ve şekillerin sunumu açısından da özenli bir eser olduğu görülmektedir.

Eser, Türkiye'deki İslam iktisadi ve finansı alanındaki öncü isimlerle yapılan röportajları içeren *İslam İktisadi Üzerine Söyleşiler*⁷ kitabı ile birlikte okunduğunda, İslami finans kurumlarının geçirdikleri serencam, hem küresel hem de ülkemiz açısından kapsamlı ve karşılaştırmalı bir şekilde görülebilecektir. Bu anlamda kitap, İslami finansın öncü isimlerinin tecrübe ve tavsiyelerinin gerek alanda araştırma yapanların istifade edebileceği bilgileri sağlaması gerekse de söz konusu anıların yazılı şekilde yeni nesillere aktarılması adına alanında önemli bir boşluğu doldurmuştur.

⁶ Eserin Türkçe tercümesi 2019 yılında yayımlanmıştır. Emmy Abdul Alim, *İslami Finansın Küresel Önderleri – Sektördeki Dönüm Noktaları ve Yansımaları*, terc. Hüseyin Burgazoğlu (İstanbul: Albaraka Yayınları, 2019).

⁷ Fatih Savaşan, Fatih Yardımcıoğlu, Şakir Görmüş ve Süleyman Kaya (ed.), *İslam İktisadi Üzerine Söyleşiler* (İstanbul: İktisat Yayınları, 2019).

